

NO. 212 – AUGUSTUS 2023

1998 – DE KOERIER – 2023

INFORMATIEBLAD OVER VERDEDIGINGSWERKEN
EN MILITAIRE GESCHIEDENIS

VESTING MAGLETSCH
1939 - 2021

- EEN ZWITSERS FORT -

COLOFON

Opgericht in december 1998, als opvolger van het Mededelingenblad Verdedigingswerken. Van dat blad werden tussen september 1990 en december 1997 tien afleveringen uitgegeven. Ze zijn helaas niet digitaal beschikbaar. Wel is een aantal artikelen later, al dan niet in aangepaste vorm, opgenomen in de Koerier.

Redactie Dik Winkelman
dik.winkelman@casema.nl

Website
<https://loopgraafkoerier.weebly.com/>

voor de laatste Koerier, actuele informatie, korte berichten, kalender en verwijzingen naar interessante websites

<http://www.tiki-toki.com/timeline/entry/384975/Het-Oostfront-in-de-Tweede-Wereldoorlog/>
 Tijdslijn door Koen Winkelman

Dank aan alle gastauteurs en aan technische steun van Eddy Borst, Dirk Docter (register), Marco Sikkel en Julie Winkelman (poppylogo en website).

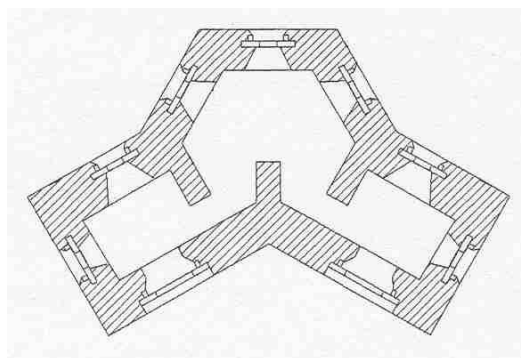
Auteurs

- Libor Boleslav
- Rob Devilee
- Onno van Gent
- Michael Hoppe
- John Maes
- Hans Molier
- Peter Mulder
- Aad Neeven
- Chris van Oosten
- Fons Overdijk
- Rob Vaneker
- Anne Visser †
- Hans van Wieringen †
- Julie Winkelman
- Koen Winkelman
- Herman van Zanten
- Dik Winkelman

DE KOERIER

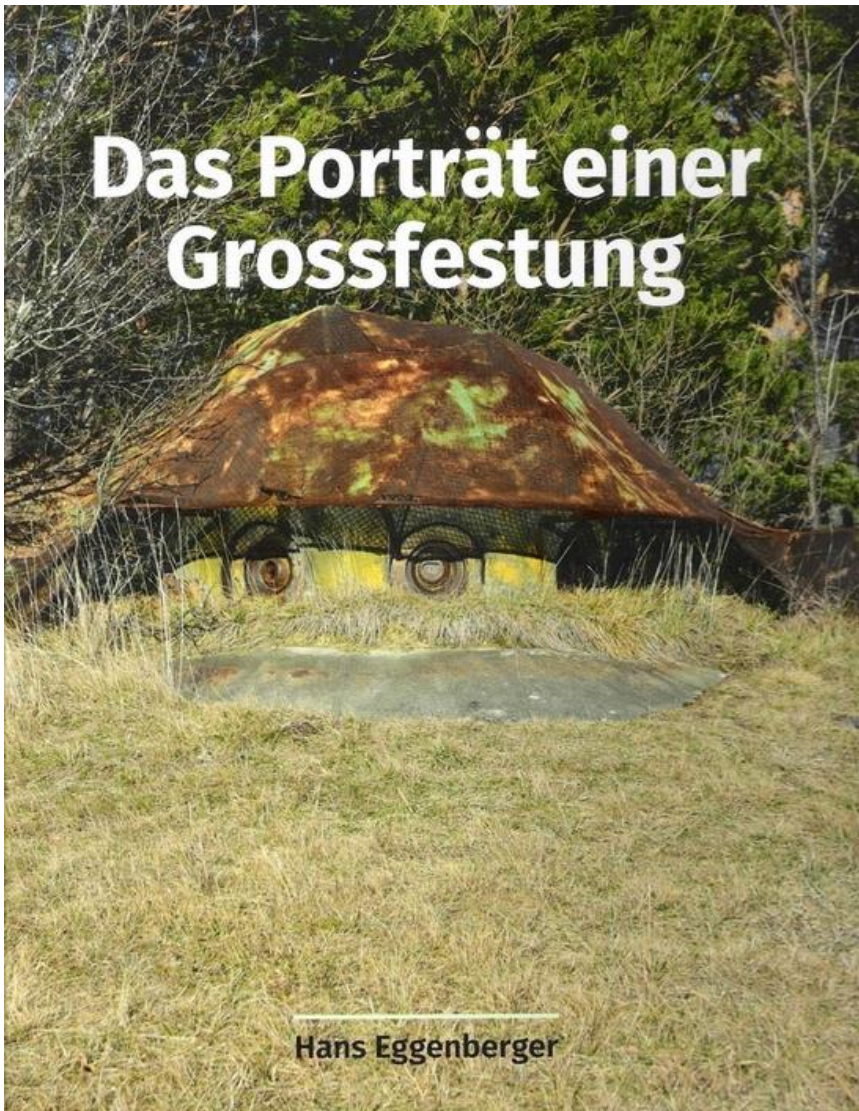
NUMMER 212 – AUGUSTUS 2023

OPGERICHT IN SEPTEMBER 1998

EEN MODERN VERDEDIGINGSWERK

Opnieuw een Koerier met een editie-vullend artikel van Herman van Zanten. Herman schreef al vele malen voor ons, en zijn belangstelling en kennis zijn veelzijdig en uitgebreid. Dit keer duikt Herman in de moderne vestinggeschiedenis van een land dat we nog nooit uitgebreid hebben behandeld in de Koerier, namelijk Zwitserland. Met hartelijke dank aan Hans Eggenberger, auteur van het oorspronkelijke boek waarvan het artikel van Herman een uitgebreide samenvatting is. Laat Herman een en ander verder toelichten in zijn voorwoord hieronder; veel leesgenoegen!

Nato-brug

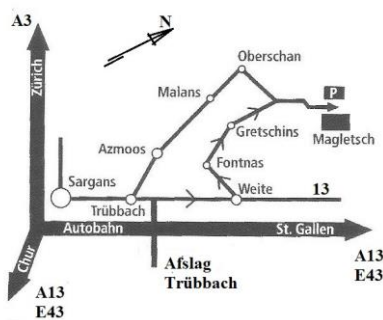
De vorige Koerier handelde vooral over de Nato-brug over de Boven-Merwede, tussen Gorinchem en Sleenwijk. Zoals gelukkig wel vaker, ontvingen we interessante en plezierige reacties van meerdere lezers. Een van hen is Dick Breedijk, die – net als Herman – een groot belangstellings- en kennisgebied heeft. Dick was ten tijde van de Koude Oorlog infanterist. Hij kreeg bij de genie een verkorte opleiding tot infanteriepionier. Tijdens die opleiding vernam hij dat bij de vitale bruggen in Nederland loodsen stonden met Baileybrugmateriaal. Kennelijk om in geval van nood direct maatregelen te kunnen nemen. Het klonk mij mooi in

de oren voor een vervolgartikeltje, maar dan weet ik er wel graag meer over. Navraag deed ik al bij enkele specialisten, maar mocht er onder de lezers iemand zijn die hierover meer weet, dan hoor ik dat heel graag! Dank bij voorbaat.

Inhoud

Voorwoord	5
De tussenjaren en de voorgeschiedenis	6
De lokatie	7
De bouw, 1939 – 1943	8
De inrichting	12
Begane grond	13
Batterij Oost	
Ruimten begane grond	
Verdieping	16
Exterieur	18
Bijzonder bouwconstructies	19
Techniek	19
Keuken, magazijnen, wasserij, post, ziekenzaal, verpleging	
Watervoorziening	
Noodstroom, brandstof	
Luchtbehandeling	
Communicatie	
Enige bijzondere voorzieningen	
Bewapening	25
Kanon 10,5 cm	
Kanon 7,5 cm	
Granaatwerper 8,1 cm	
MG's	
Randomverdediging	28
Unterstände	
Camouflage	
De tijd na de oorlog	34
AFOM	36
Vrijwilligers	
Bronnen	

Voorwoord

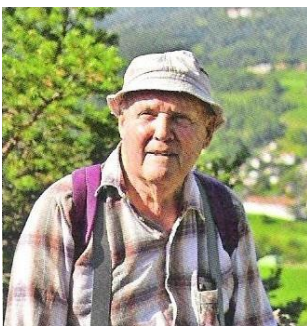

Deze brochure is een Nederlandse samenvatting van het prachtige boek van Hans Eggenberger over de Vesting Magletsch, *‘Das Portret einer Grossfestung’*, ISBN 978-3-907926-78-9, uitgave 2019.

Het boek geeft een intrigerend beeld van vestingwerken zoals ze in Zwitserland in de beginjaren van de Tweede Wereldoorlog zijn gerealiseerd. Zwitserland beschikt in de vorm van zijn berglandschap reeds over een natuurlijke barrière, welke ter verdediging kon worden aan-

gepast. Aangezien er in Nederland niets anders opzat dan gebruik te maken van de natuurlijke hindernissen als water en inundaties, zal over de vestingbouw in de bergen niet al te veel bekend zijn. Om die reden is in deze samenvatting veel aandacht besteed aan de bouw en de leefomstandigheden van de arbeiders bij monde van ooggetuigen. Dat ook het water hier een rol kan spelen, bewijst wel de tankgracht welke ondanks al het zware verdedigingsmaterieel als extra hindernis is aangebracht.

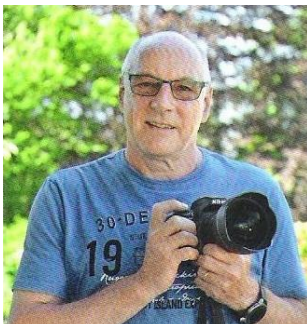
Het boek is geheel vervaardigd aan de hand van herinneringen, archieven en foto's van de beide auteurs, Hans Eggenberger en Hansueli Senn.

Hans Eggenberger

De grote man achter het huidige vestingsmuseum. In 1937 in Oberschan geboren en opgegroeid, maakte hij al vroeg kennis met het geheimzinnige fort in de buurt van zijn woonplaats.

Met een buitengewoon indrukwekkende staat van dienst op het gebied van de techniek in de meest ruime zin, ging hij in 1999 met pensioen. Hij is toen als oprichter ook van de AFOM, de grote initiatiefnemer geweest om Magletsch als museum in te richten.

Hansueli Senn

Hansueli verdiende zijn sporen op velerlei administratief gebied, begeleiding en instructie. Hij doorliep de politieschool in St.Gallen en was vele jaren in dienst. In later jaren gaf hij onderricht in de vakken methodiek, didactiek, alsmede pedagogiek. Al in zijn jeugd interesseerde hij zich voor de fotografie, volgde een gedegen cursus en nam met succes aan vele fotowedstrijden deel.

Alle kleurenfoto's in het boek, en hier volgend zijn van zijn hand.

De tussenjaren, 1919 - 1939.

In de loop van 1938 begon in de westeuropese landen langzamerhand het besef door te dringen dat de aspiraties van het toenmalige Duitsland verder reikten dan de vastgestelde gebiedsdelen van 1919.

Had men de Saar, het Rijnland en zelfs de annexatie van Oostenrijk op 13 maart 1938 nog zonder morren aan zich voorbij laten gaan, met het ‘Verraad van München’ op 30 september 1938 werden hier en daar toch wel wat kritische wenkbrauwen opgetrokken. Neville Chamberlain, de man van ‘*peace for our time*’ verklaarde op 15 september 1938 naar aanleiding van de Sudetenkwesie weliswaar dat ‘*als Hitler zijn woord gegeven heeft, men vast op hem kan rekenen.*’ Maar ‘... *our time*’ duurde exact 11 maanden. Een Engels parlementslid, ene Samuel Hoare, bakte het nog spaanser. Genoemde persoon riep op 10 maart 1938 in een rede voor het parlement luide Hitler, samen met Chamberlain, Daladier, Mussolini en Franco, uit als een der vijf ‘*eeuwige weldoeners der mensheid*’. Het belette ‘*eeuwige weldoener*’ Hitler allerminst om nog geen week later, 15 maart, Tsjecho-Slowakije binnen te vallen. In andere landen was men, Nederland daargelaten, wat minder goedgelovig.

In Nederland zou het, zoals altijd wel weer allemaal zo’n vaart niet lopen. Had immers niet het ‘*bevriende*’ staatshoofd in het oosten – ‘*belediging van ...*’ werd tot 1939! zelfs ongenadig bestraft’ - in 1936 met zijn hand op z’n hart beloofd, dat hij ‘s-Neerlands neutraliteit zou respecteren? ‘*En op zo’n betrouwbare man kan je bouwen*’ (minister-president De Geer).

Als kleine tegenprestatie werden na 1933 alle Duitse vluchtelingen aan de oostgrens geweerd (tenzij ze geld hadden). Gevluchte ‘misdadigers’ uit de net over de grens gelegen Emskampen (de leerscholen voor de latere concentratiekampen) werden netjes door de marechaussee opgevangen en op de grens aan Gestapo of SS overgeleverd. Dat geen van die uitgeleverde ongelukkigen z’n kamp nog terug zag – ‘*leider auf die Flucht erschossen*’ - , lag de Nederlandse overheid niet wakker van. Integendeel, neutraliteit voor alles, kapittelde men, en daar had men alles, eer en geweten, voor over. Uit ’14 – ’18 was geen lering getrokken.

Gemakshalve werd er immers aan voorbij gegaan, dat Nederland in de eerste Wereldoorlog niet ‘*neutraal was gebleven*’, maar ‘*neutraal werd gehouden - bij de gratie van Duitsland en Engeland*’, een klein doch essentieel verschil. Dat de Duitsers aan de Nederlandse neutraliteit niet al te veel waarde hechtten, bewijst wel de bouw in 1916 van de Hollandstellung in het noorden van België. Dit om een eventuele Engelse invasie via Zeeuws-Vlaanderen te voorkomen. Maar de woensdag 15 maart 1939, de dag van de inval in Tsjecho-Slowakije, maakte aan alle naïef gekoesterde vredesillusies in Europa een definitief einde.

Voorgeschiedenis.

Italië en Zwitserland hadden gemeenschappelijke grenzen met toen Duits Oostenrijk. Zelfs een man als Mussolini vertrouwde z’n grote vriend uit het noorden niet helemaal. Reeds in 1934 had hij een miljard lire beschikbaar gesteld om een immense verdedigingsgordel in het noorden van Italië richting Oostenrijk aan te leggen. Vertrouwen is goed, maar vooruitzien is beter.

In de jaren daarna werd een gigantische keten van in de bergen ingebouwde vestingen, honderden onderaardse bunkers, dalversperringen en tank-versperringen ▲ ten noorden en noordoosten van Bolzano aangelegd. De werkzaamheden werden pas stil gelegd bij een ‘*segreto minuta*’ van 4 oktober 1942 ‘*Sospensione lavori difensivi alla frontica germanica. - Op last van de Duce, gelast ik dat met ingang van de 15^e dezer maand, aan de Duitse grens alle defensieve werken definitief beëindigd dienen te zijn*’.

De vriendschapsbanden waren rond deze tijd blijkbaar wat steviger aangehaald. Maar in Zwitserland vreesde men het ergste. Anders dan in Nederland hechtte men niet al te veel waarde aan de beloften van ‘*bevriend staatshoofd*’ Hitler. In het noorden begon men in 1938 met de aanleg van de weerstandslijn Sargans. Evenals de Italiaanse linie een barrière van imposante vestingen, en honderden bunkers en gevechtsonderkomens. De drie grootste vestingen van deze verdedigingsgordel zijn Magletsch, St.Maurice en St.Gotthard. Dat die voorzorg niet geheel ten onrechte was, bewezen de meidagen 1940 wel. Alleen in die maand al werd het Zwitserse luchtruim meer dan 150 maal door Duitse vliegtuigen geschonden. De Zwitserse luchtmacht liet dat niet op zich zitten, en haalde 11 Duitse vliegtuigen neer. Duitsland was ‘*not amused*’, en stuurde zelfs een sabotageploeg over de grens. Deze werd echter opgepakt voor ze onheil kon aanrichten.

De Zwitserse politiek was verder terughoudend om de boze buurman niet al te zeer te provoceren.

De lokatie.

Vesting Magletsch is de meest noordelijke van de verdedigingslinie Sargans, vrijwel op schootsafstand van de westgrens van het vorstendommetje Liechtenstein. De vesting is genoemd naar de gelijknamige rotsformatie, welke een kleine 70 meter boven het bergplateau in de regio Lugazun – Sabrens uitsteekt. De klip bevindt zich even ten oosten van het dorpje Oberschan.

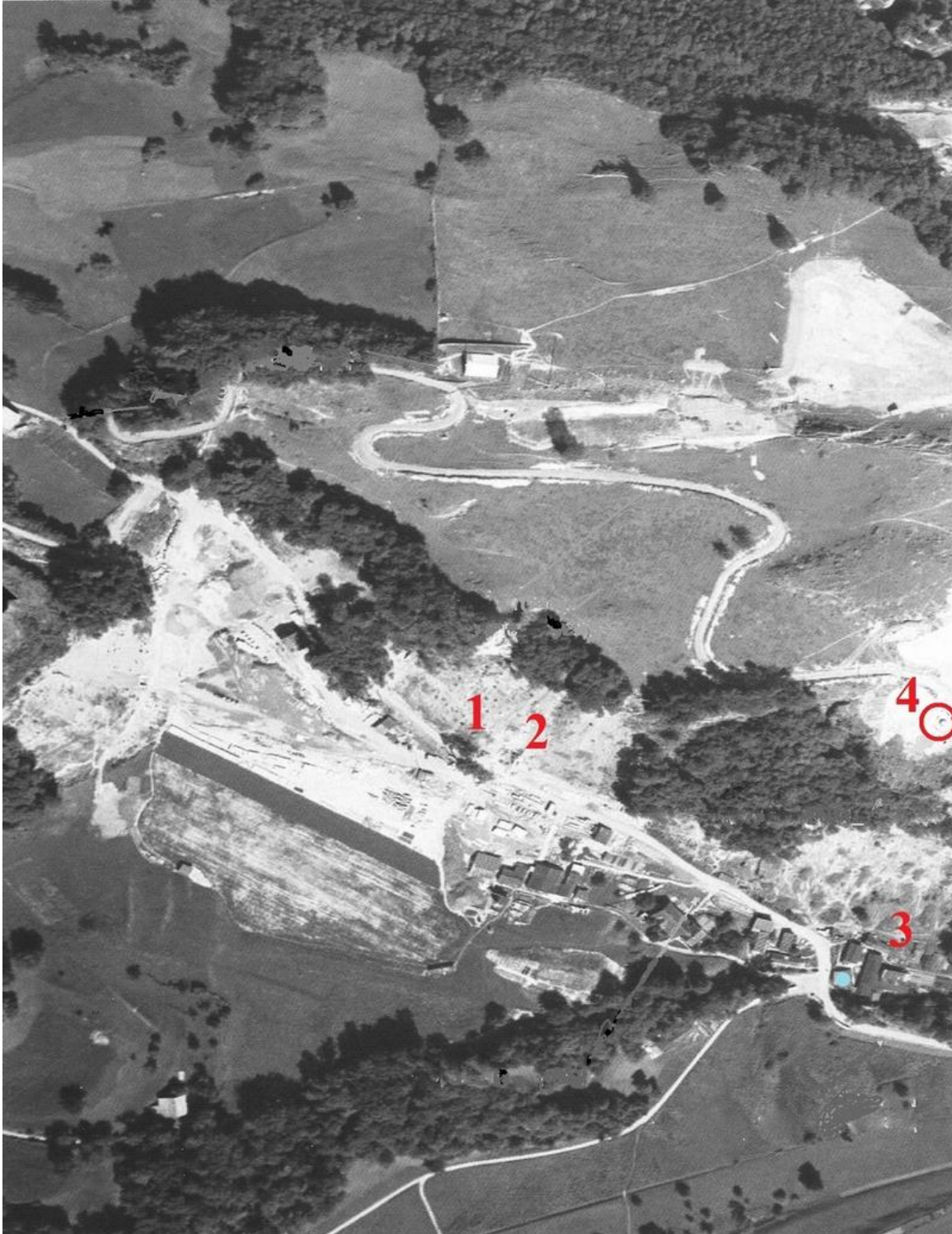
Aan het oosten stroomt de Rijn in een grote bocht om het massief heen naar het noorden, en mondt in het Bodensee uit. De rivier vormt op de weg naar het noorden tevens de grens met Liechtenstein en Oostenrijk. Vanaf de top van de rots is er rondom een vrijwel onbeperkt zicht. Een ideale lokatie voor een verdedigingswerk.

Vesting Magletsch, coördinaten Parkeerplaats (P): 47.10491, 9.48445

De bouw, 1939 – 1943.

In mei 1939 werd met grote voortvarendheid aangevangen met de uitwerking van de plannen voor de vesting. En zo kon al op 18 oktober 1939 de eerste spaai de grond in. Er was haast bij, de tijd begon nu na de brute inval in Polen echt te dringen.

De bouwplaats 1940. 1. Betoncentrale, 2. Werkingang, 3. Kantine, 3 • waterbron met pomphuis, 4. Kanon T3, nog niet gecamoufleerd als schuur,

Aan de westzijde van de Magletsch-rots werd een enorme werkplaats ingericht. Uiteindelijk zou er 4000 meter aan tunnels, trappen, ruimten en bunkers in het rotsmassief worden uitgehakt. Ruim 65.000 m³ steenpuin werd hierbij uitgeruimd. Het puin werd in een kleine, 200 meter lange kloof aan de westkant van de berg gestort. Het gigantische werk werd met de hand verricht, geen elektra!; alleen perslucht, carbidverlichting en natuurlijke ventilatie – althans voor zover aanwezig via de open schietgaten - stond de arbeiders ter beschikking. Voor de afvoer van het steenpuin reed een dieselsmalspoor met lorries door de nauwe gangen. De uitlaatgassen vulden stof en vocht aan. Het werk geschiedde in een aantal fasen.

Allereerst werden in ruwbouw alle gangen summier uitgeboord en uitgehakt.

De volgende fase was het op maat boren en hakken, in breedte en hoogte, van de tunnels en verblijfsruimten. Op maat wil zeggen, ruim, aangezien in de derde fase alle ruimten van een 30 à 40 cm dikke beschermlaag in beton werden voorzien.

In de vierde fase tenslotte werden op diverse plaatsen binnenruimten, los van de buitenwanden, aangebracht ter afscherming tegen de overvloedige lekkages. Wanneer dat alles gereed was, kon pas met de eigenlijke inrichting van de technische installaties – en dat waren er veel - en definitieve afwerking worden begonnen.

In september 1943 was het dan zover, dat de eerste vestingcompagnie definitief zijn intrek in de vesting kon nemen. Tot die datum werd niet gewacht met de bewapening; reeds in juli 1940 waren de 7,5 cm kanonnen schietbereid geplaatst, in augustus 1940 gevolgd door de drie 10,5 cm pantsertorens T1, T2 en T3. Al was het maar, om alvast vóór het gereedkomen van de vesting voorbereid te zijn op boze plannen vanuit het noordoosten. De troepen konden in die tijd echter nog niet in de vesting gehuisvest worden, daar fase 2, het op breedte en hoogte brengen, nog in volle gang was.

Een boerenzoon, Ernst Diem uit St.Gallen, werkte in 1941 op 17-jarige leeftijd anderhalf jaar in de berg. Zestig jaar na dato heeft hij zijn ervaringen op schrift gezet. Hij schets een indringend beeld van de toenmalige werkomstandigheden. We laten hem hier zelf aan het woord.

‘1941. Na wat losse baantjes links en rechts stond ik weer op straat, en de economische vooruitzichten waren in die jaren niet rooskleurig. Ik kwam via de stedelijke dienst bij de kantonale arbeidsvoorziening terecht. ‘Toevallig’ zaten die op arbeidskrachten te wachten. In het kader van het ‘Nationaal Belang’ werd werklozen werk in de landbouw of in de vestingbouw aangeboden. Aldus kreeg ik een treinkaartje om de volgende morgen naar Trübbach te reizen, en mij daar bij het vestingcommando in Oberschan te melden. Daar gaf men mij een penning waarmee ik voor arbeid de wacht bij de berg Magletsch kon passeren. Daarmee stonden wij tegelijk onder het toezicht van het vestingcommando, de bouwfirmas en de kantonale overheid. Er tussenuit knijpen was niet meer mogelijk, de marechaussee hield alles en iedereen nauwgezet in de smiezen.

Ik was stomverbaasd om te zien wat er al in die anderhalf jaar na het begin van de oorlog aan werk gepresteerd was. Tot het midden van de berg waren de gangen al deels op breedte uitgehakt (fase 2). Van daaruit voerde een smalle, steile corridor naar de vrijwel vlakke

bovenkant van de berg. Uit drie machtige pantserkoepels, als drie reuzeschildpadden, stak een drie meter lange kanonloop, kaliber 10,5 cm, naar buiten. Het zicht naar het noorden reikte weids, schitterend tot aan het Bodenmeer. Maar ik kreeg geen gelegenheid om lang van het uitzicht te genieten. Mijn eerste taak was het steenpuin rond de drie kanonnen uit te vlakken.

Spoedig was het gedaan met het werk in de frisse buitenlucht, en het vergezicht. Een jaar lang werd het vervolgens werken in de stikdonkere en vochtige berg. De enige verlichting werd gevormd door een carbidlamp. Hoe die werkt? Stel je een ouderwetse, tweedelige metalen drinkkruik voor. De onderste helft kan worden afgeschroefd en gevuld met carbid; een buisje loopt door naar boven en steekt uit de kruik. De bovenste helft bevat water. Met een schroefventiel wordt water op het carbid gedruppeld, waardoor gas vrij komt, dat aan de uitstekende tuit als een kaars wordt aangestoken. Er zat een handvat aan en bovenop een haak, om de lamp aan de wand te hangen.

De Magletsch bestaat uit kalkhoudend zwarte leisteen. De steen op zich is niet bijzonder hard. Toen ik kwam, waren de meeste gangen al uitgehakt, alleen de gang naar MG4, de meest zuidelijke gang, moest nog worden uitgegraven. Vanuit de rots druppelde van alle kanten het water, dat zich op de bodem met het boorstof tot een dikke zwarte brij vermengde. Tot aan de knieën liep je de hele tijd in doornatte en pikzwarte kleding. Er was geen ventilatiesysteem. 's Nachts werden de gaten geboord en gevuld met springstof; 's morgens werden de lonten door de nachtploeg met de carbidlamp aangestoken. Na het springen kwam om 7.00 uur de dagploeg ter plaatse om het puin op te ruimen. Het puin werd afgevoerd met een diesellok op smalspoor. Als de trein passeerde moest je je strak tegen de wand persen. Samen met stof en uitlaatgassen was de atmosfeer verstikkend. De enige ventilatie was de natuurlijke luchtstroom via alle reeds gehouwen schietgaten. Bij de bergwind, de Föhn, werd het helemaal benauwd. Vanuit alle gaten kon men weliswaar al schieten, maar verblijf in de berg was onmogelijk; alles verkeerde nog in de ruwbouw.*

Men ging nu over tot het verwijderen van gangen, verblijfsruimten, magazijnen, technische ruimten enz. De mijnwerkers boorden nu niet meer naar voren, maar in de zijkanten en in de hoogte. Na het springen moest eerst met ijzeren stangen het losse, maar nog niet neergestorte gesteente worden los gestoken. Geen ongevaarlijk werk; een arbeider kwam door een vallende steenplaat om het leven. Het puin werd met de schop in de lorries geladen, en buiten in een kleine, 200 meter lange kloof aan de voet van de berg gestort. Deze was inmiddels bij mijn aankomst al vrijwel volgestort, en het puin werd nu hoger opgetast; de bovenkant werd voortdurend uitgevlakt. Daar nabij stonden ook de betoncentrale en de compressors voor de perslucht.

Nu het ruwe binnenwerk gereed was, begon men met het aanbrengen van een laag beton van circa 30 à 40 cm dik tegen wanden en plafond. Hiertoe werd in de uitgehakte ruimten bekisting opgesteld, net als bij een boogbrug, wel 4 à 5 meter hoog. Halverwege was een platform aangebracht. De beton werd los op de grond gestort, en vervolgens moesten wij het met de schop op het platform scheppen. Vandaar werd het verder naar boven geschept. Vervolgens werd de beton met een trilnaald op perslucht verdicht. Met dit zware werk zijn we dagen achtereen bezig geweest. Als ik daar nu op terug kijk, is er wel het een ander veranderd met die moderne pompen en transportbanden. Maar ik kwam van het platteland, en was zwaar werk gewend, in tegenstelling tot de huidige boeren.

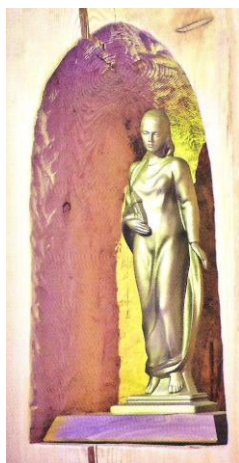
Grote ruimten, zoals keuken, reservoirs, magazijnen, verblijfsruimten kregen een binnenwerk als bescherming tegen het altijd aanwezige water. Hiertoe werden op 50 cm van de

betonwand muren gemetseld. Het plafond bestond uit fijne beton, gestort op de bekisting, aan de zijden afgeschuind voor de afwatering. De ruimte tussen bovenkant van dit plafond en het gebetonnerde tunneldak een krappe 60 cm. De bovenkant werd afgewerkt met een waterdichte laag. In de ruimte tussen de wanden was in de vloer een afwateringgoot uitgespaard. Als laatste afwerking werd de bodem afgedekt met een laag beton (blz.19).

De bunkers werden ingebouwd in de rotswand, voorzien van een zware betonnen constructie, rondom 3 meter dik van beton 500 [d.w.z. 500 kg cement de m³; gewone beton zit op 325 kg de kuup. H.]. Het schietgat, een constructie van zware stalen platen ter dikte van 150 mm, werd in de beton ingestort. Het grind werd uit een groeve direct ten oosten van de Magletsch gewonnen. De groeve werd met water gevuld, waardoor een uitstekende tankgracht ontstond tussen vesting en de Rijn.

Een bizar ongeluk gebeurde bij de betoncentrale. Het grind wilde ten gevolge van de vorst niet meer in de stortkoker naar beneden zakken. De ploegbaas gaf een van de arbeiders opdracht om de bevroren laag los te stampen. En dat werkte onmiddellijk, de laag stortte met arbeider en al prompt in de nauwe trechteropening. Tot overmaat van ramp zette de ploegbaas vervolgens ook de schuif open, waarop de arbeider ernstig met z'n heupen in de stortopening klem kwam te zitten. Het hele houtwerk rondom moest vervolgens open worden gehakt. De man overleefde het ongeluk, maar of de ploegbaas ooit voor dit ongeluk ter verantwoording is geroepen, is mij niet bekend. De hiërarchie van de schuldvraag werkte zoals gebruikelijk ook hier van boven naar beneden, en de laatste in de rij was de boodschappenjongen.

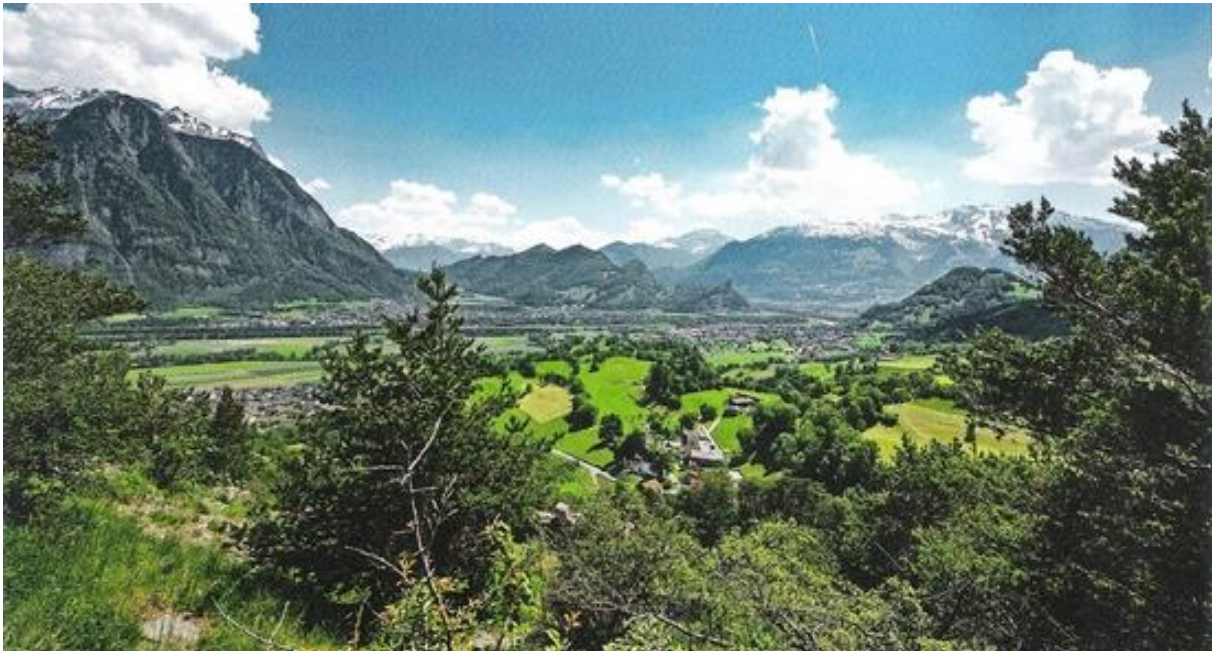
Over de verzorging heb ik niet te klagen gehad. Om 12.00 uur ging de sirene, en dan ging iedereen naar de kantine, het 'Hotel' aan de weg naar Oberschan, bij elkaar zo'n 100 man. Het echtpaar Hürlimann, dat de bedrijfsleiding voerde, verzorgde ons goed en rijkelijk. Om 13.00 uur het sein 'einde schaft', en riep het werk weer.

◀ *Op de dag van St.Barbara, de schutspatroon van de mijnwerkers [4 december. H.] werd niet gearbeid. De vrije tijd bracht echter weinig vertier. Wandelingen in de omgeving, een spaarzame bioscoop in Liechtenstein, als het karige geld dat toeliet – mijn uurloon bedroeg aanvankelijk 90 Rp, - [Rappen. 1 Fr. = 100 Rp. H.], en helpen bij de boeren in de omtrek met de oogst. Het uurloon in de berg varieerde van circa Fr.2,- voor een geschoold arbeider tot circa Fr.1,- voor een ongeschoolde of jeugdige helper.*

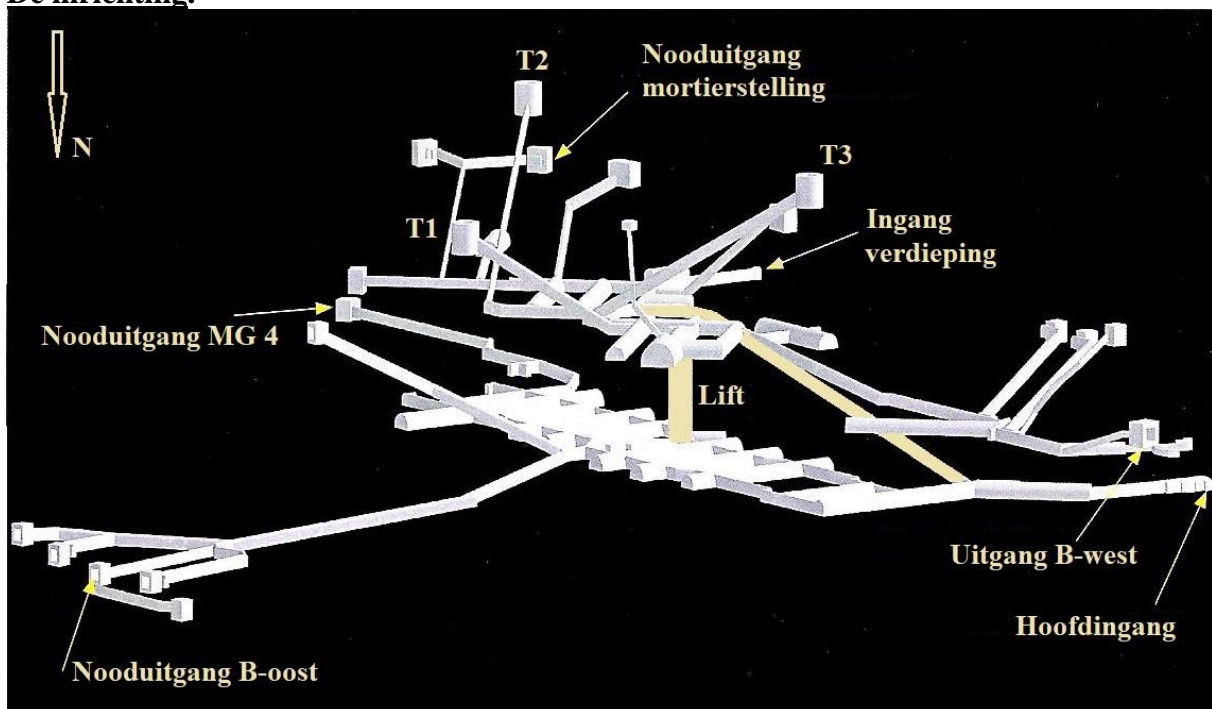
Van de films herinner ik me weinig, ze werden geheel overheerst door de luidruchtige 'Wochenschau's' van Goebbels; ze werden als een trommelvuur over ons uitgestort. Het maakte ons in ieder geval wel klip en klaar duidelijk waar we in de berg voor zwoegden, en met des te meer ijver togen wij de maandag erop weer aan het werk'.

* Naar de ingang op de verdieping liep vanaf de hoofdingang een smalspoor buitenom de helling op. De kiepwagens werden met een windwerk aan een kabel omhoog getrokken. Van daar uit gingen de wagentjes met de hand de berg in. Het betonnen fundament van het windwerk is nog zichtbaar. In latere jaren probeerden kwajongens uit het dorp, of een der wagentjes die boven opgesteld stonden, nog wilden rijden. En dat wilde die, steeds sneller en bij de hoofdingang knalde hij op het stootblok en sloeg over de kop. De geheime dienst is nog steeds op zoek naar de daders.

Het huidige uitzicht op de vesting Magletsch

De inrichting.

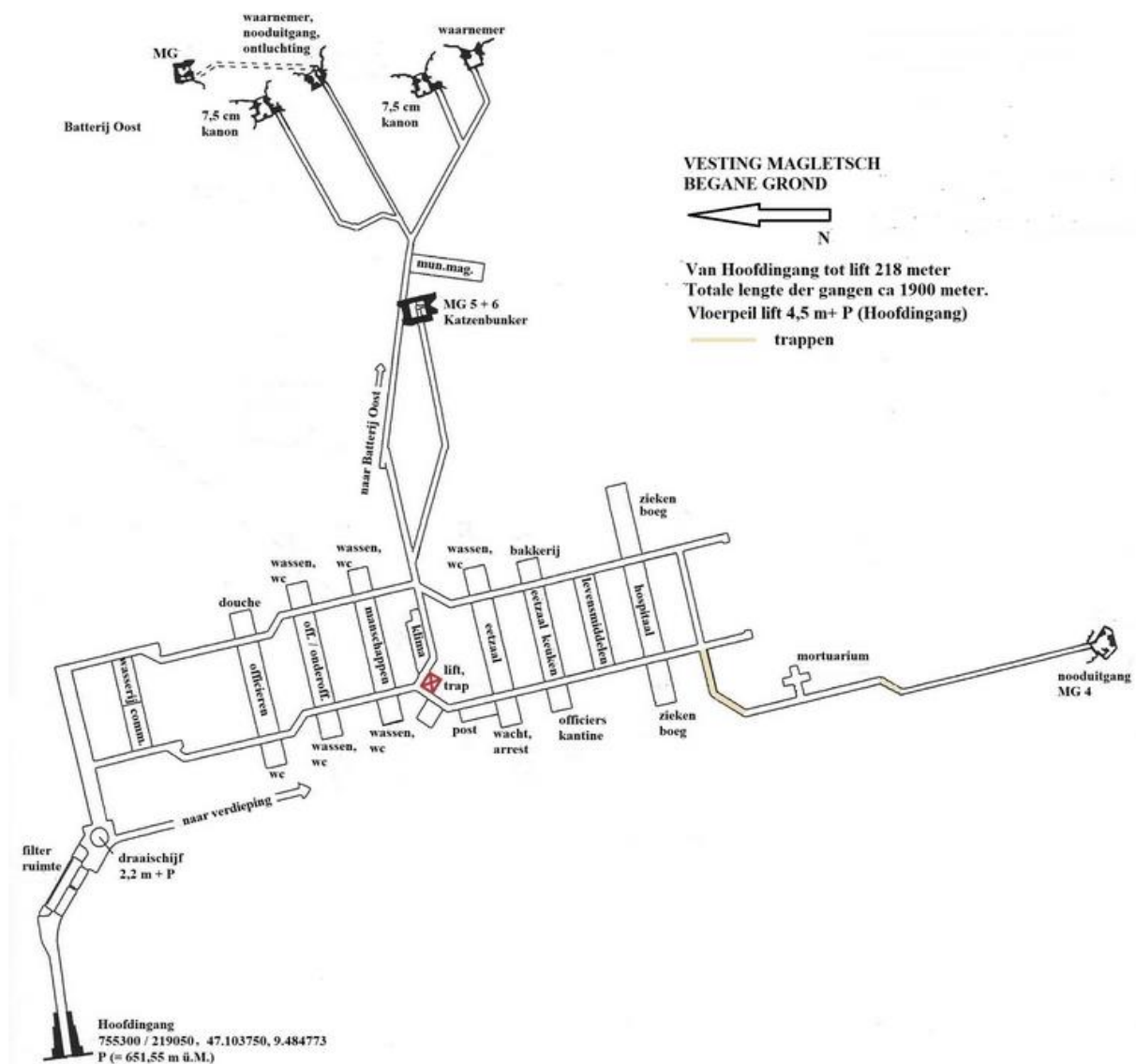

Het gangencomplex

In grote lijnen zijn op twee verdiepingen de hoofdgangen en ruimten uitgehakt. De hoofdingang bevindt zich aan de westkant. Vandaaruit kan men zich naar de begane grond of naar de verdieping begeven. Vanuit de begane grond kan de Batterij Oost op een lager gelegen niveau worden bereikt. Centraal is een lift aangebracht

De verdieping geeft toegang tot de talloze verdedigingswerken op het bovendek en de flanken van de berg. Naast de hoofdingang kent de vesting kleinere ingangen en talloze nooduitgangen.

Begane grond.

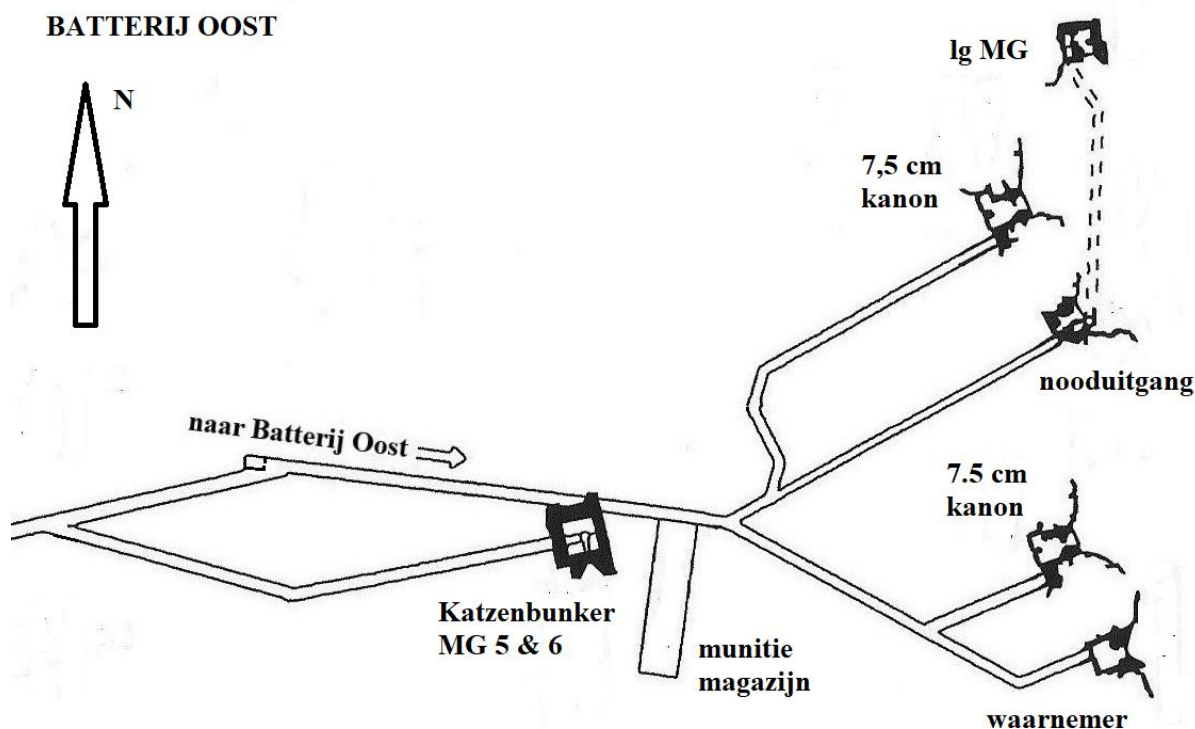

Op de begane grond bevinden zich voornamelijk de technische ruimten, de magazijnen en de verblijfsruimten met alle toebehoren, inclusief dodenkamer voor het ernstigste geval dat ...

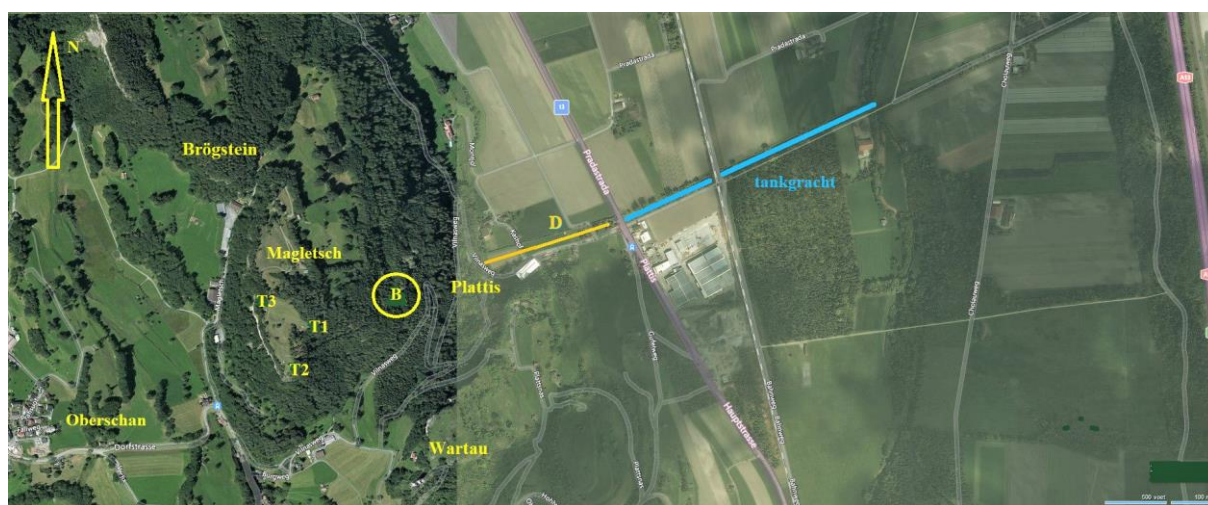
Aan de oostzijde bevindt zich het enige verdedigingswerk op de begane grond, de Batterij Oost. Deze bestrijkt het acces tussen Magletsch en de verder oostelijk gelegen Rijn. De batterij kijkt recht uit op de oude tankgracht, zoals een beeld vanuit de waarnemingspost mooi laat zien.

◀ De hoofdingang is tot de draaischijf ook toegankelijk voor kleine motorvoertuigen.

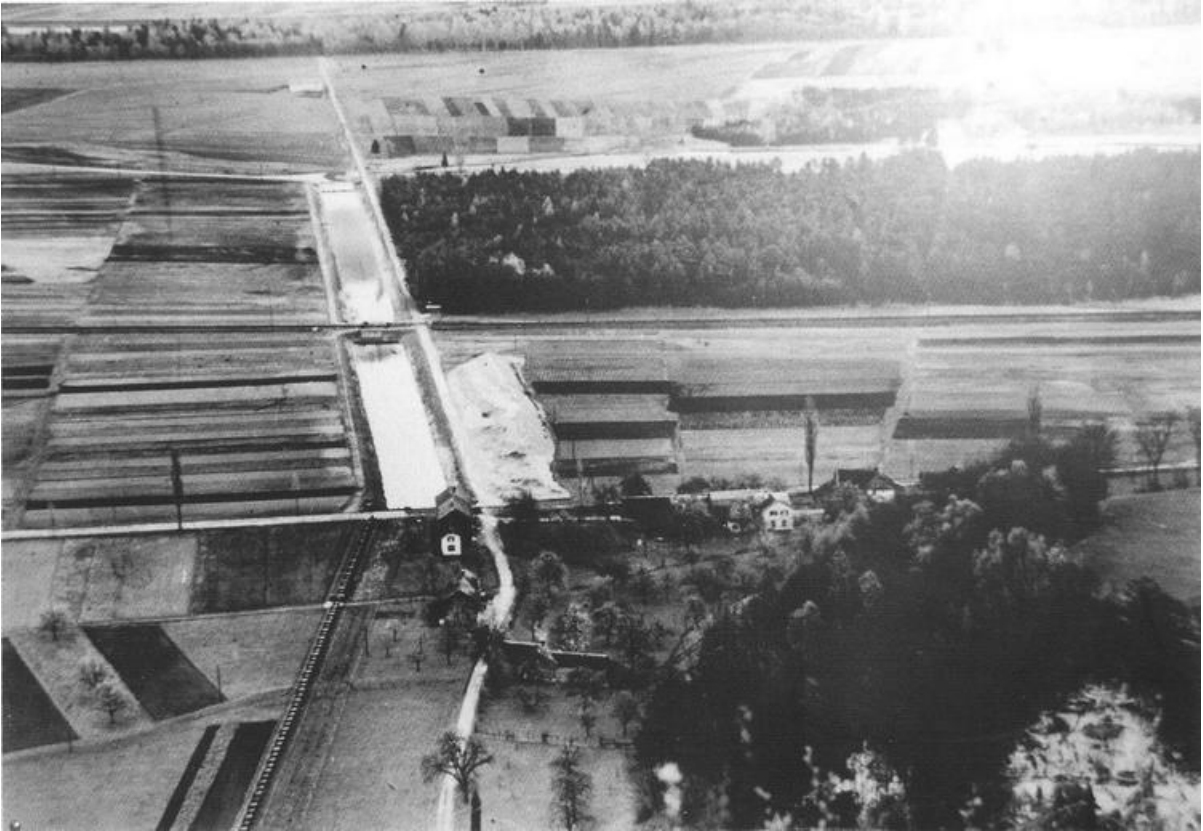

De toegang tot deze batterij loopt door de hoofdtunnel begane grond, en bij de lift linksaf. Via een lange, licht afdalende tunnel komt men bij de splitsing naar de afzonderlijke werken van de batterij. In de knik van de gang een nabijheidsverdediging. De batterij is het laagst liggend gedeelte van het vestingstelsel. Een tiental meters vóór de bocht gaat een tunnel steil omhoog naar de zogeheten Katzenbunker, de noord- /zuid verdediging van het bovenvlak.

Van rechts naar links de bunkers voor de waarnemer, een 7,5 cm kanon, nooduitgang tevens ontluchting, een tweede 7,5 cm kanon en, niet van binnenuit via de gangen bereikbaar, een flankerende bunker die de voornoemde bunkers bestrijkt. In deze bunker bevindt zich een 3 meter dieper gelegen vluchtgang, die direct bij de nooduitgang uitkomt. Vanuit de waarnemingspost had de waarnemer een schitterend uitzicht op de tankgracht.

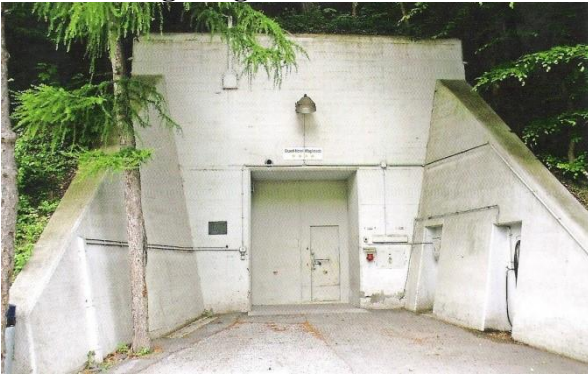

In de cirkel de positie van de Batterij Oost (B). De drie geschutstorens T1 t/m T3, zijn duidelijk herkenbaar. De tankgracht komt uit op een riviertje, evenwijdig aan de Rijn. Zie foto bovenaan de volgende bladzijde. De Rijn ligt direct rechts van de A13 (uiterst rechts). Tussen de tankgracht en de vesting lag een draketandversperring (D).

Zicht vanuit de waarneempost Batterij Oost, linksonder een draketandversperring

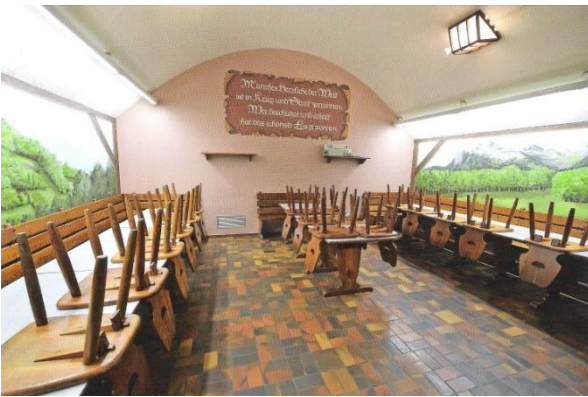
Ruimten begane grond

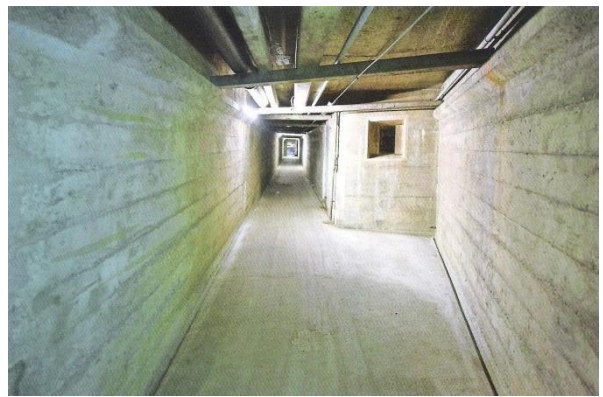
Hoofdingang

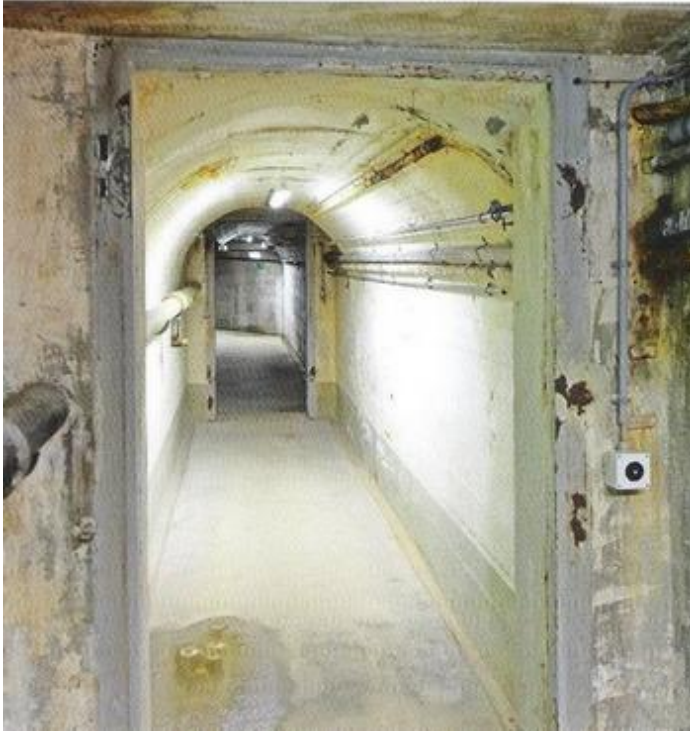
Gang met klaptafels, begane grond

Kantine officieren met 'uitzicht'

Gang vanaf Batterij Oost naar begane grond

Gang naar MG4

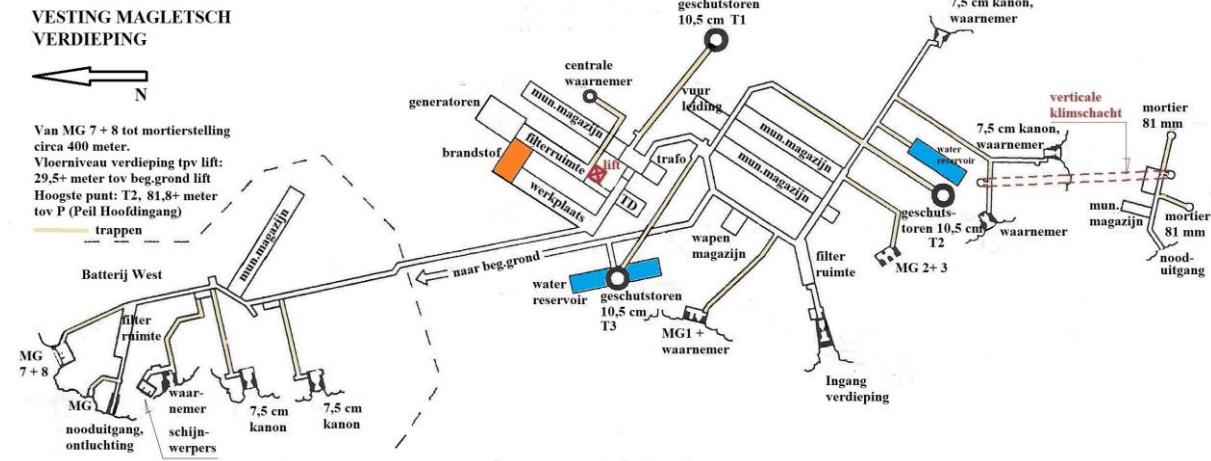

Trap naar Katzenbunker

Klimschacht vanuit Katzenbuker richting trap begane grond en de Katzenbunker buiten

Verdieping.

De echte verdedigingswerken van de vesting bevinden zich op de verdieping.. Een groot aantal machinegeweerposten en natuurlijk de drie geschutstorens, in het kaliber 10,5 cm. Aan de oppervlakte tegenwoordig prachtig gecamoufleerd als boerschuren. Het geheel kan 360° draaien. In de ruststand ligt de loop in een sleuf, welke dan voor het zicht afgedekt wordt. Op ZDF-info is een fraaie film uitgezonden onder de titel ‘Die geheimen bunker der Schweiz und DDR’ waarop dit geschut in actie is te zien.

Ten tijde van Ernst Diem was dit nog niet zo uitgewerkt. De geschutkoepels waren toen gemaskeerd met netten. Op luchtfoto's uit de tijd van de bouw zijn de kale geschutkoepel duidelijk te zien (blz. 8 & 25). Vandaar dat Ernst in zijn verslag het heeft over ‘schildpadden’. De koepels zijn inwendig via steile trappen te bereiken. De hoogst gelegene, Toren 2, zelfs over 236 treden. De munitie wordt via een paternostersysteem aangevoerd vanuit de lagere regionen diep in de berg.

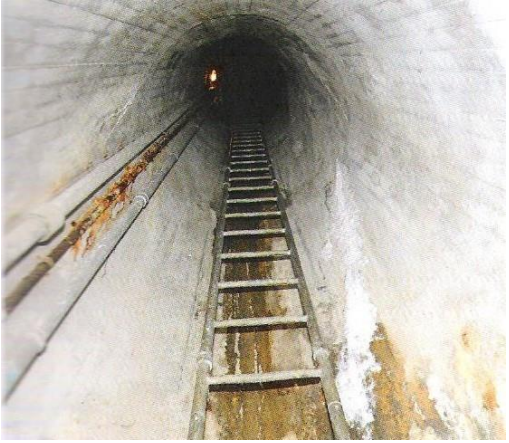
Trap naar 7,5 cm kanon met munitielift

Een aangepaste munitielift voor de bezoeker

Munitielift naar een der geschutstorens

Klimschacht naar een waarnemingspost, 42 meter omhoog, 147 sporten

Munitiemagazijn zonder binnenbouw, dus vochtig!

Exterieur

Batterij Oost, schietopeningen en nooduitgangen

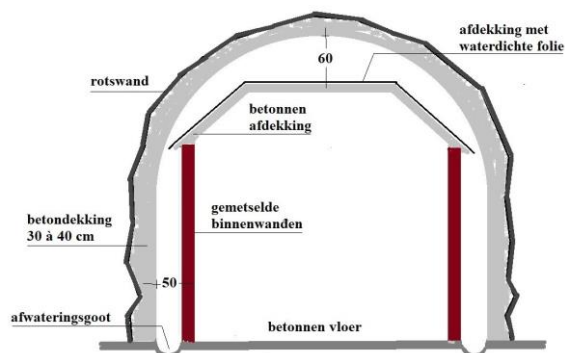
Bijzondere bouwconstructies.

De grote gangen zijn in de beton uitgehakt en voorzien van een betonnen deklaag. Ondanks deze afdichting wordt het gebruikelijke probleem van lekwater in de uitgehakte kalksteenrots daarmee niet opgelost. De ruimten blijven zeer vochtig. Om die reden is in vochtgevoelige ruimten een binnenwerk aangebracht, als het ware een apart bouwwerk in de uitgehakte groeve. Op 60 cm vanuit de betondekking wordt een nieuwe ruimte geconstrueerd. Muren met een betonnen dak. Het dak afgedekt met een waterdichte laag van gebitumineerd dakleer. In de nauwe tussenruimten afwateringsgoten, die het lekwater naar buiten moeten afvoeren.

Die bescherming heeft het vele jaren naar volle tevredenheid uitgehouden. Maar na al die jaren waren na bijna 80 jaar de goten deels dichtgeslibd door kalkafzetting, en de afdekking van het dak aan zijn technisch eind; gevolg lekkages.

Op het dak is vervolgens door de firma SIKA een nieuwe waterdichte folie aangebracht, welke het nog een aantal jaren moet uithouden. Totaal 2500 m², in drie maanden arbeid. De folies moesten aan elkaar gelast worden, waardoor gassen ontstonden. Om die reden kon alleen gewerkt worden met een gasmasker op. Het zal duidelijk zijn dat tengevolge van de nauwe ruimte, zo'n 60 cm tussen dak en tunnel, het zeker geen onverdeeld genoeg is geweest, om te werken. Maar in Zwitserland kunnen ze blijkbaar tegen een stootje.

De constructie van de vochtvrije ruimten

Het uiteindelijk resultaat van al het hak- en breekwerk is een gigantisch onderaards labyrint van kilometers gangen en talloze grotere ruimten. Bij het gereedkomen van het binnenwerk volgde het inrichten, en bewoonbaar maken van het complex voor een grote groep militairen. De ingebrachte installaties zijn, zeker gelet op de tijd, 1941, zeer geavanceerd.

Techniek.

De vesting werd geacht in crisistijd geruime tijd zelfstandig te kunnen functioneren. Het fort is dan ook met de voor die tijd meest moderne technieken en installaties uitgerust. In de zestiger jaren zijn aanvullend voorzieningen getroffen waartoe het inmiddels ingetreden atoomtijdperk noopte.

Hier volgend een globaal overzicht van de toegepaste installaties.

Keuken, magazijnen, wasserij, post, ziekenzaal, verpleging

Keuken

Werkplaats

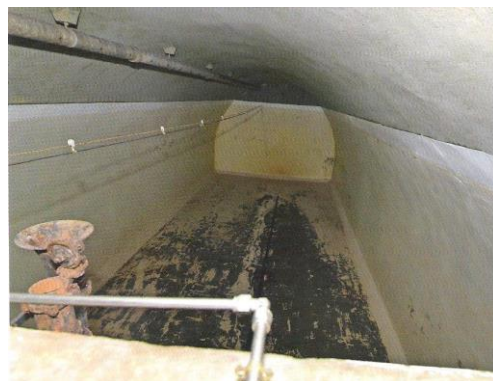
Ziekenboeg

Watervoorziening

In de eerste jaren werd het water onttrokken aan een bron aan de voet van de berg. De waterkwaliteit was echter niet al te best, en niet toereikend voor voldoende drinkwater.

In 1942 werd de vesting voor het drinkwater op het waterleidingsnet van Oberschan aangesloten. Er waren twee waterreservoirs ingebouwd, een van 1000 m³ (begane grond, 2 x 500 m³) en een van 600 m³ (verdieping).

Reservoir voor 500 m³ ►

Er was gerekend op 30 liter verbruik per dag per man. Bij een bezetting van 400 man zou de beschikbare hoeveelheid voor ruim twee maanden toereikend zijn geweest.

Noodstroom, brandstof

De vesting is normaal gewoon aangesloten op het elektriciteitsnet. Daarnaast moet het complex volledig onafhankelijk van de buitenwereld kunnen functioneren. Hiertoe zijn drie dieselgeneratoren gemonteerd voor noodstroom, twee voor dagelijks gebruik, en een reserve-generator.

Het zijn drie viertakt Sulzer-generatoren, type 5DD22 met een vermogen van 200 PS met directe brandstofinjectie en automatische aansturing. Cilinderinhoud 12,4 liter. Brandstofverbruik bij volledige belasting (ca 126 kWh) ca 37 liter, onbelast ca 5,5 liter.

De verbrandingsgassen worden naar de bovenkant van het fort geleid naar een gecamoufleerde uitlaat.

De dieseltanks

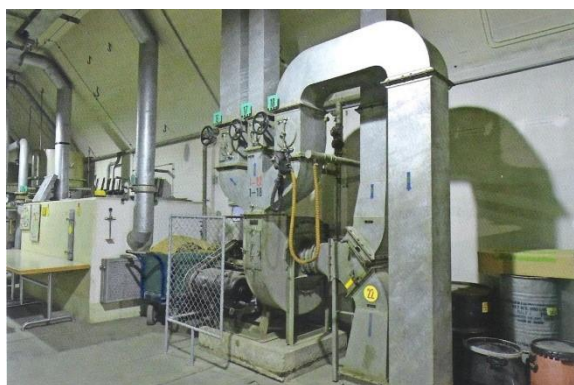
De 'schoorsteen op dak'

Voor de brandstof zijn twee dieseltanks ingebouwd met elk een capaciteit van 100.000 liter, genoeg om de generatoren ca 3,5 maand aan het draaien te houden. De tanks bevinden zich op de verdieping. Aanvankelijk moesten ze vanuit de hoofdingang gevuld worden met losse slangen, dat wil zeggen de helling op en vandaar naar de tanks; alles bij elkaar zo'n 400 meter. Pas vele jaren later werd, die eeuwige losse slangen zat, een vaste toevoerleiding aangelegd.

Luchtbehandeling

Een vesting van dergelijk formaat vereist een uitgebreid ventilatiesysteem. De lucht wordt van de bovenkant van de berg ingezogen, afhankelijk van de windrichting – en eventuele luchtverontreiniging - aan de zuid- of aan de westkant. In oorlogstijd werden de inlaten bewaakt om vijandelijke sabotage van de lucht te voorkomen.

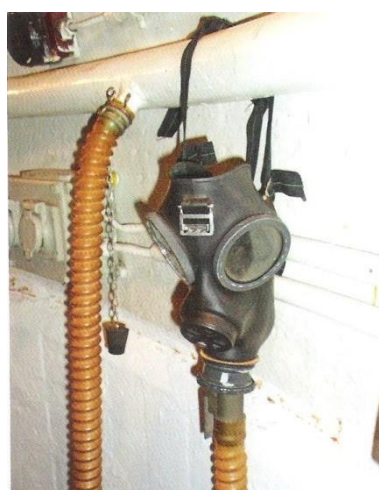
De aangezogen lucht wordt via apart aangelegde betonnen kanalen boven het gangensysteem naar de installaties gevoerd. Zo wordt de lucht door de lange kanalen 's zomers op natuurlijke wijze voorgekoeld, 's winters voorverwarmd door de natuurlijke constante temperatuur van de rots.

Installatie voor centrale gasmaskerafzuiging Gasfilterruimte

Atoomfilter

Centraal gasmasker

Via een uitgebreid buizensysteem wordt de lucht verder door de gehele vesting geblazen. De lucht kan, wanneer de situatie dat vergde door gasfilters worden geleid. Deze filters hadden een capaciteit voor een maand overleving. Uitgeblazen werd nabij de verschillende nooduitgangen. De begane grond was van aanvullende lucht- en filterinstallaties voorzien. De verbruikte lucht van de begane grond wordt afgevoerd via de tunnels richting de

Katzenbunker en vandaar naar buiten. In de vesting werd in de zestiger jaren een atoomfilter ingebouwd.

In de geschutstellingen kunnen de gasmaskers op het centrale afzuigstelsel worden aangesloten. In Nederland zijn in 1939 ook proeven genomen met een centrale afzuiginstallatie voor gasmaskers. Op het – handbediende - aggregaat konden 12 gasmaskers worden aangesloten. Na de beproeving werd laconiek geconstateerd *‘dat de bediening bij langdurige akties veel weg had van een Laocoon-groep’*. Het aggregaat voor ventilatie lag in mei 1940 nog gereed ter verzending voor plaatsing in de kanonkazematten. (*Kazematten in het interbellum. H.R.Visser, J.S.van Wieringen, blz.85*).

Eerlijk gezegd, geen kleinigheid in een zeer beperkte ruimte en met aansluiting van alle maskers op één aggregaat. In de vesting is veel meer ruimte in de gevechtsstellingen beschikbaar. Bovendien wordt daar aangesloten op een buis langs de omtrek, met voldoende onderlinge afstand.

Communicatie

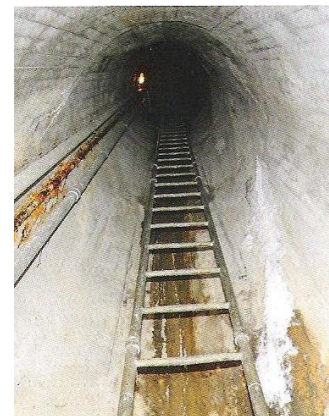
Het fort is met alle moderne communicatiemiddelen uitgerust: telefoon, zenders/ontvangers, en intern een omroepinstallatie. De uitkijkposten zijn alle met de centrale vuurleiding verbonden. De telefooninstallatie wordt gevoed met accu's; glazen bakken met zuur gevuld. Vanuit de vesting lopen via ondergrondse kabels vele verbindingen naar de flankerende werken en andere naburige stellingen; elk kleiner werk was ook uitgerust met een eigen, kleine centrale.

Telefooncentrale

Centrale vuurleidingskamer

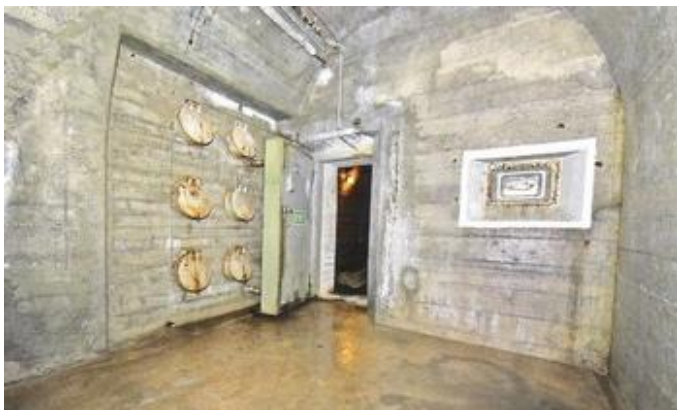
De goed gecamoufleerde centrale waarnemingspost op het hoogste punt met zes kijkgaten richting oosten, de toenmalige Ostmark. Rechts de toegangsschacht naar de post 42 meter omhoog over 147 sporten.

Enige bijzondere voorzieningen

Oorspronkelijk was alleen een goederenlift aanwezig. Alleen de beheerder mocht er mee op en neer. Voor militairen is trappenlopen – uiteraard in looppas - goed voor de conditie. Maar voor museumbezoekers ligt de zaak toch enigszins genuanceerder. De goederenlift is derhalve door de AFOM aangepast, tot een volwaardige personenlift, draagvermogen 1500 kg, kosten Fr.150.000.

Links de nieuwe personenlift, met rechts het trappenhuis

Explosieluiken bij de nooduitgang Batterij West

Tril- en hittedetectie op de vloer

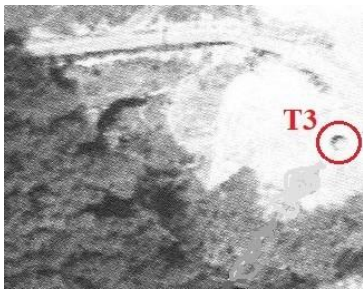

Explosiekleppen in het munitiemagazijn

Rechts kanonhulzenreiniger (voor CO)

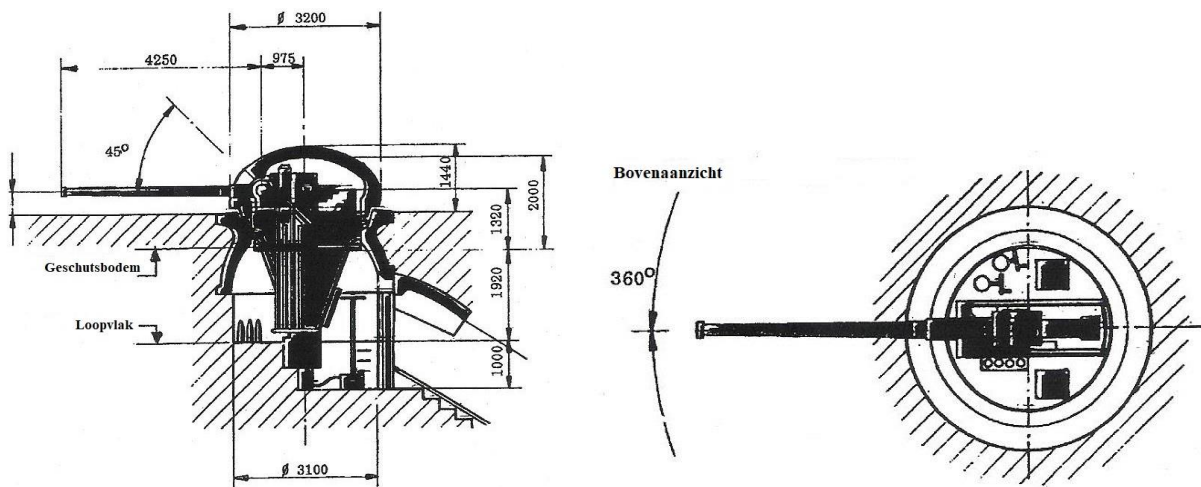
Bewapening.

Kanon 10,5 cm.

De drie grote 10,5 cm kanonnen werden augustus 1940 met voorrang gemonteerd. Als de bouw nog in volle gang is, zijn de geschutkoepels al aanwezig. Gezien het tijdstip van aanvang van de bouw, mei 1939 – in Nederland duurde het nog even voor het kwartje ging vallen - , was die haast alleszins begrijpelijk. De geschutstoren is de gebruikelijke uitvoering, een kanon in een zware draaibare pantserkoepel. De bezetting bestond uit 10 man.

De camouflage als boerenschuur is pas veel later aangebracht.

Principe van de opbouw van de geschutstoren

De koepel is gegoten van pantserstaal, dik 30 cm, met een draaicirkel van 360°. De loop kan 45° omhoog gedraaid worden. De gehele constructie inclusief kanon weegt 60 ton. Het draaiende deel kan ten behoeve van onderhoud of reparatie hydraulisch ca 20 cm worden gelicht.

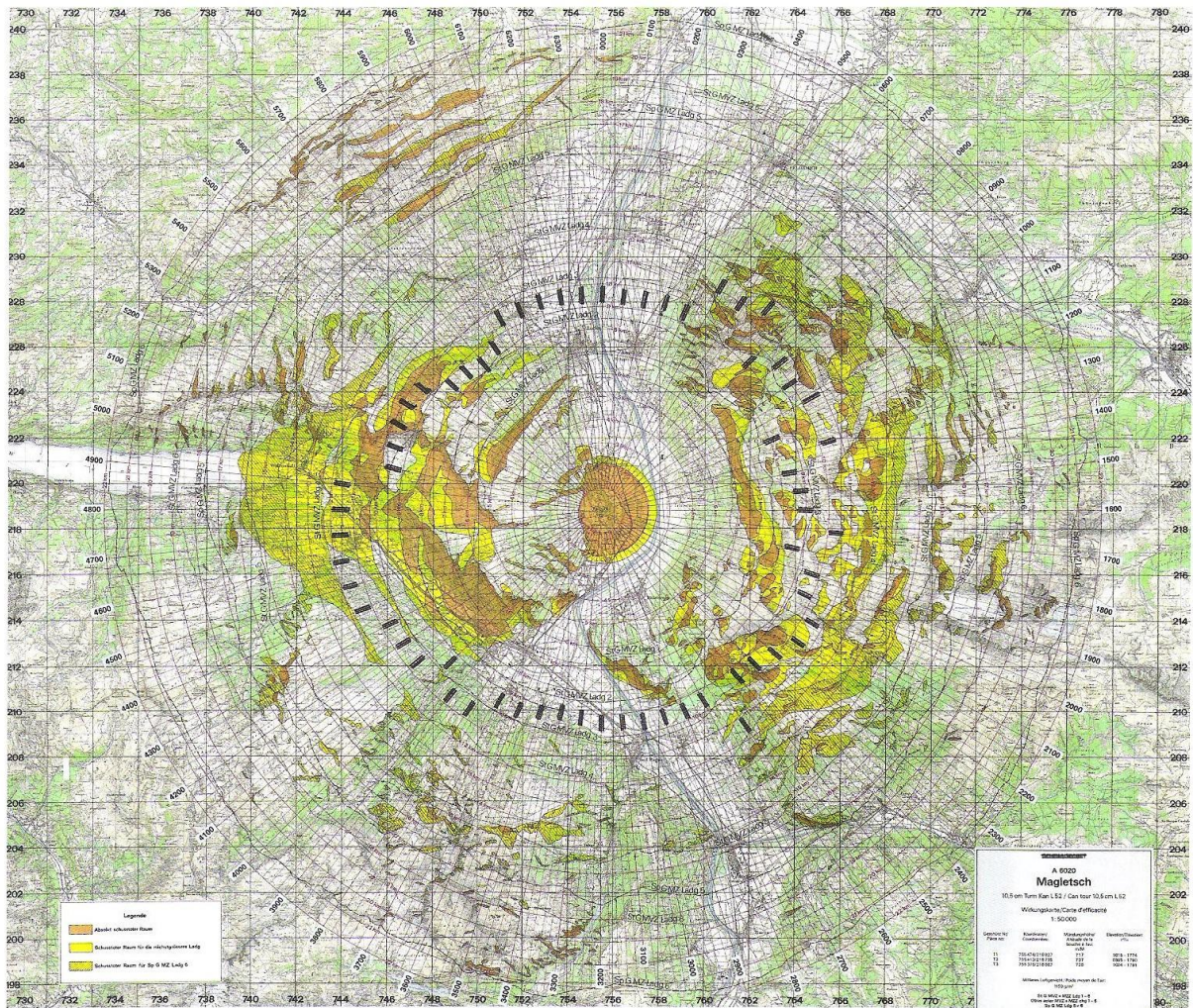
Kaliber 10,5 cm, looplengte 5,20 meter. Per minuut kunnen 8 schoten worden afgegeven. Met het kanon kunnen pantser-, rook-, brand- of lichtgranaten worden afgevuurd. Bereik ca 20 km, met ladingen van 1 tot 8. De schiettabel geeft nauwkeurig aan met welke ladingen men bepaalde gebieden kan bestrijken.

Elk der geschutstorens beschikt op de etage over een eigen munitiemagazijn, ter grootte van 5 x 39 meter, met een voorruimte van 7 meter voor het gereedmaken van de granaten. De opslagcapaciteit bedraagt 5000 stuks per magazijn.

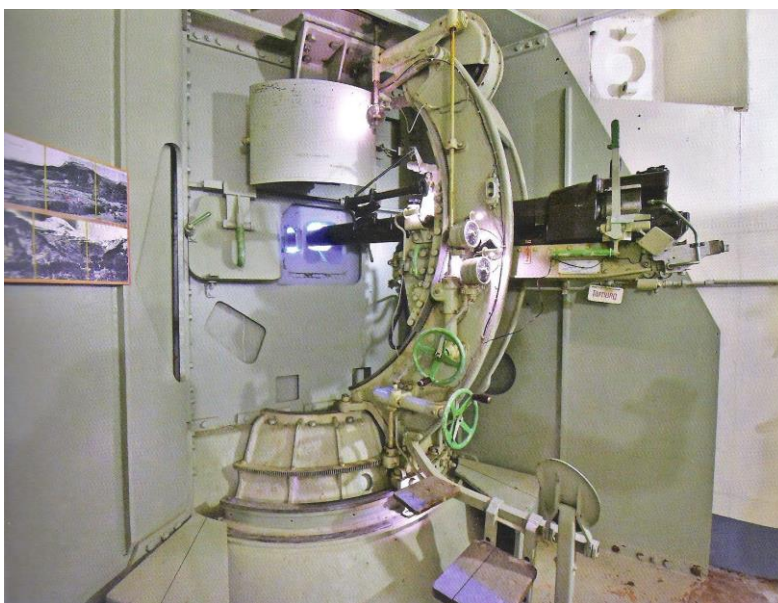
◀ De granaten worden met een pater-nosterlift, langs de trap geïnstalleerd, naar het geschut getransporteerd.

Een zo'n transportlift is elders ingericht met stoelen voor de bezoekers, die slecht ter been zijn, en moeite hebben met de trap.

Schootsveld van het 10,5 cm kanon. De gele en oranje vlakken geven de gebieden aan die men met een bepaalde lading niet kan bestrijken (renvooi links onder). Elk vakje is 2 x 2 km.

Kanon 7.5 cm.

De vesting is rondom uitgerust met een groot aantal 7,5 cm kanonnen: BK (bunkerkanon) model 39. Het is een semi-automatisch kanon, met een vuursnelheid van 15 schoten per minuut.

◀ Op de foto BK 1 van de Batterij West, welke in combinatie met BK 2 het terrein richting Oberschan en Alvier bestrijkt.

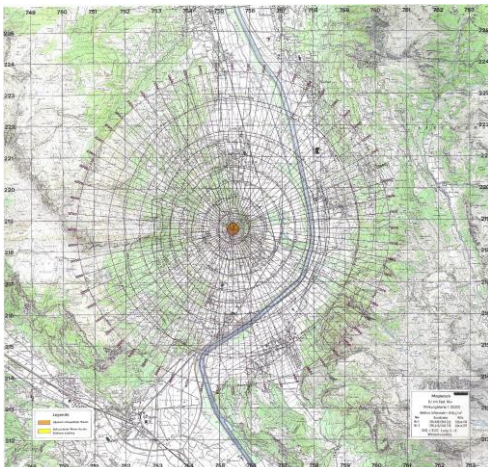
Dit kanon is in het jaar 2000 in Vesting Magletsch in positie gebracht. Het is oorspronkelijk afkomstig uit het Werk Passati.

Op de halfronde plaat boven het schietgat zijn de schietcoördinaten aangebracht. Een wijzer, star verbonden met het kanon, volgt de schootsrichting over het blad. Links aan de wand de bijbehorende panoramafoto, waarop het bijbehorende schootsveld is weergegeven. Dit richtsysteem treft men bij elke wapenopstelling aan.

In de periode 1940 tot 1975 zijn uit beide kanonnen ca 13.000 schoten afgegeven ten behoeve van inschieten en training. In de bergen schijnt dat probleemloos te kunnen.

Granaatwerper 8,1 cm.

Begin zestiger jaren werd ter ondersteuning van de buitenverdediging de bewapening uitgebreid met twee stuks 8,1 cm granaatwerpers. Deze stelling bevindt zich in de zuidpunt van de vesting, slechts bereikbaar via trappen en nauwe klimschachten.

Schootsveld granaatwerper, bereik 10 km. Het renvooi rechtsonder leest: schaal 1:25.000, gemiddeld luchtgewicht 1180 g/m³, nr.1 hoogte 735 m, coörd. 755 439/218 723, nr.2 hoogte 734 m, coörd. 755 413/218 710.

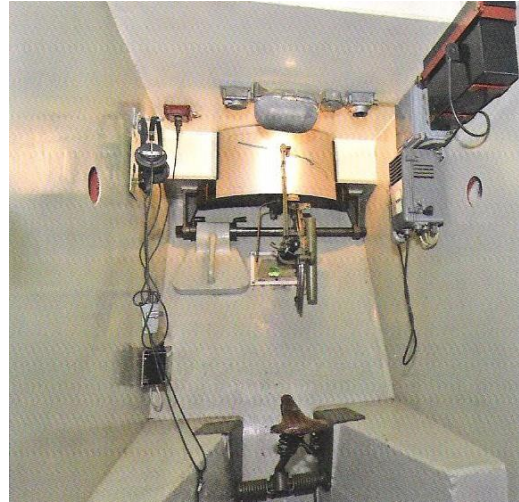
Rechts uitzicht op het zuiden vanaf de granaatwerperstelling richting Oberschan.

MG's

De gehele omtrek van de vesting wordt bestreken met talloze mitrailleurs. Ze zijn zowel in betonnen stellingen in de berg aangebracht, als in de flankerende werken Brögstein, Plattis en Wartau.

MG 1

MG1, waarnemer

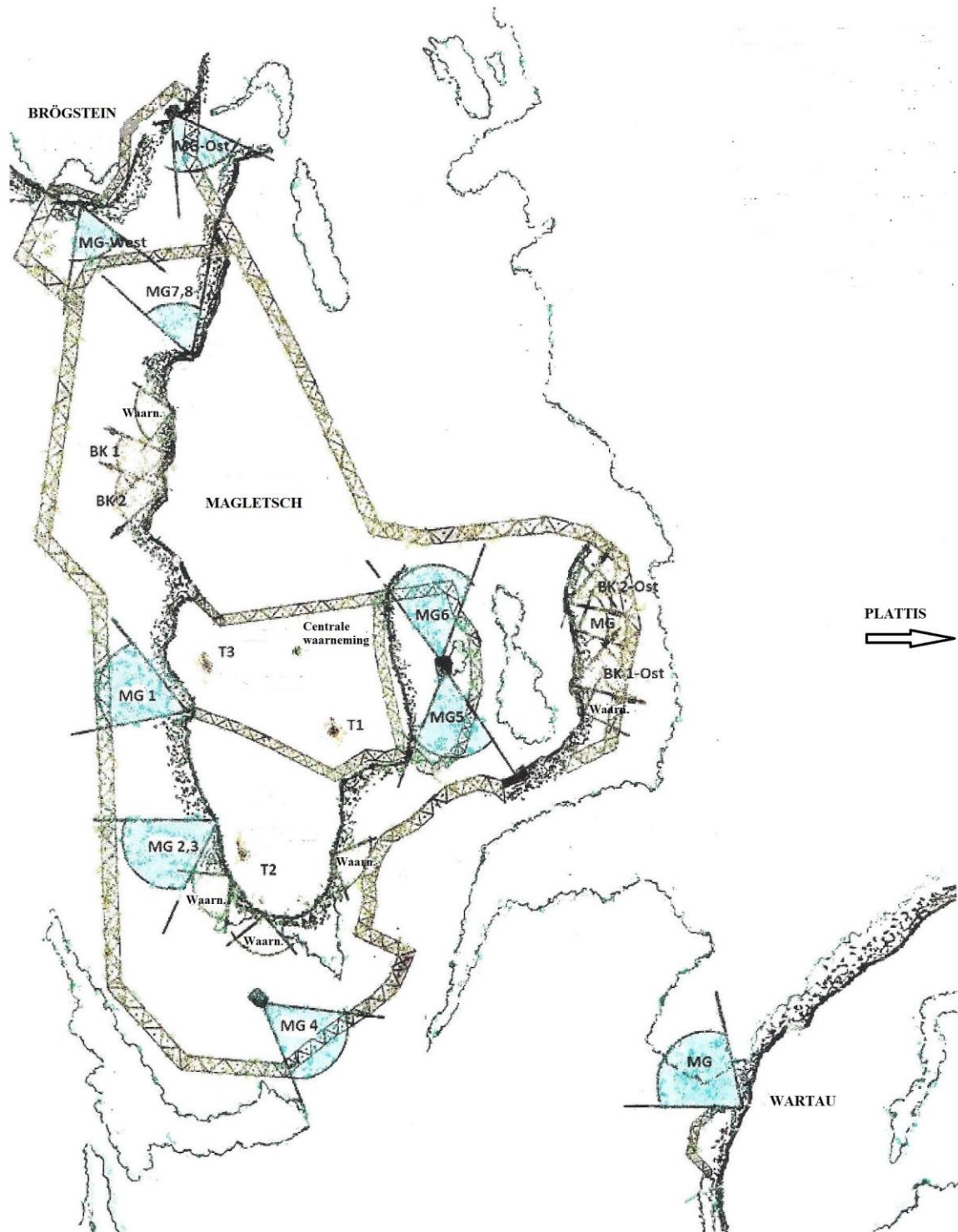

MG 1, schietpanorama

Randomverdediging.

Met het uithollen van de berg was het verdedigingswerk nog niet gereed. Ook de nabije toenadering tot de vesting moest aan alle zijden afgegrensd worden. De hierboven genoemde tankgracht sloot aan het oosten al een klein acces af tussen de berg en de Rijn. De tankgracht was voorzien van betonnen versperringen, een enkele rij drakentanden aan de noordzijde. Bovendien werd de hindernis bestreken door de Batterij Oost. De gracht was 10

meter breed en 3 meter diep. Thans is het een rustieke vaart, de betonnen versperringen zijn verdwenen.

Aan de noord- en de zuidzijde zijn tegenover de vesting drie kleinere verdedigingswerken aangelegd, welke de toegangen tot de vesting bestrijken. Het zijn de Brögstein, de Wartau en – flankerend oost - de Plattis. ‘Kleiner’ is maar betrekkelijk, want het zijn compleet ingerichte en zelfstandige vestigingen.

Thans zijn ze geruimd, en aan de vlemuizen overgelaten. Nabij Wartau herinnert de schilderachtige ruïne van de gelijknamige burcht aan de roerige tijden uit het verleden.

Over het boventerrein zijn een 15-tal bunkers verspreid, alsmede 5 luchtafweerstellingen.. De bunkers werden door een klein aantal manschappen bezet. De bunkers of ‘*Unterstände (U)*’ zijn ruw in de rotsen uitgehakt. Het enige comfort bestaat uit een vuurplaat bij de ingang. Voor het luchtafweergeschut (FLAB) volstond een open geschutplaats met nabijgelegen onderkomen voor de bediening (FU). Thans zijn de open geschutputten om veiligheidsredenen afgedekt met stalen gaaswerk.

En natuurlijk ter aanvulling een groot aantal betonnen schuttersputten, al dan niet met kruipgangen vanuit nabije stellingen bereikbaar. De bunkers staan thans open voor weer en wind. Bijzonder is de gevarieerde camouflage van de toegangen.

In de tijd van de Koude Oorlog is de vesting op de zuidpunt uitgebreid met een in de rots uitgehakte mortierstelling, met 2 mortieren kaliber 81 mm, en op de uiterst zuidpunt met een kleine atoombunker. De atoombunker doet wat uitvoering betreft denken aan de BB-atoombunkertjes welke in Nederland bij de toenmalige luchtwachttorens werden ingegraven. De Zwitserse uitvoering is echter wat professioneler ingericht. Geld speelt daar blijkbaar minder een rol wanneer het op de veiligheid van de mensen aankwam.

En tenslotte werd de gehele bovenzijde van de berg uitgebreid voorzien van een dubbele prikkeldraadversperring, 3 tot 4 meter in de diepte, en 1,40 meter hoog. Kritische gedeelten zoals de drie geschuttorens, de centrale waarnemingspost en de MG-stellig 5 en 6, zijn apart afgeschermd.

In de jaren van 1942 tot 1992 is er druk uit alle vuurmonden geschoten. Hoe daarbij met de veiligheid voor de omgeving is omgegaan, is niet bekend. Geluidsoverlast heeft het blijkbaar wel gegeven. Begin 1980 heeft men tenminste aan de oostzijde een oefenbunker gebouwd voor twee 10,5 cm kanonnen. Als motivatie werd genoemd ‘*minder lawaai voor Oberschan*’, het dorp ten westen van de Magletsch. En er werd nogal geoefend; om een idee te geven: in die periode zijn 13.173 pantsergranaten, rook- /brandgranaten en lichtgranaten in kaliber 10,5 cm afgeschoten. En dat dan los van wat er ter oefening uit al die andere vuurmonden is verschoten.

De oefenbunker aan de oostzijde voor twee kanonnen 10,5 cm

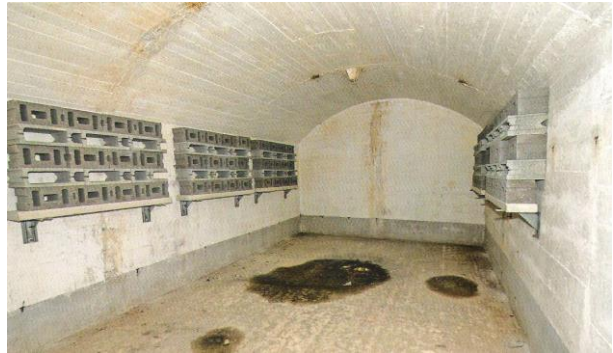
De 'Unterstände'

Langs de gehele omtrek van de berg zijn aparte staande bunkertjes aangebracht voor een kleine bezetting, de *Unterstände* (U). Het zijn ruw in de rotsen uitgehakte onderkomens. Naast de bunkers een aantal open stellingen voor luchtafweergeschut, de FU's (Flabunterstand, Flab = Flugzeugabwehr, het equivalent van de Duitse Flak). En tenslotte nog een aantal eenmanschuttersputten, al dan niet met een kruiptunnel van een naburige bunker te bereiken..

Bijzonder is een kleinere atoombunker op de uiterste zuidpunt van de vesting. Deze is 5 meter diep in de grond uitgegraven. Het bunkertje is van alle voor het atoomtijdperk benodigde hulpmiddelen voorzien.

Toegang naar U14

Verblijfsruimte met vleermuiskasten

FU2

Schuttersput met deksel

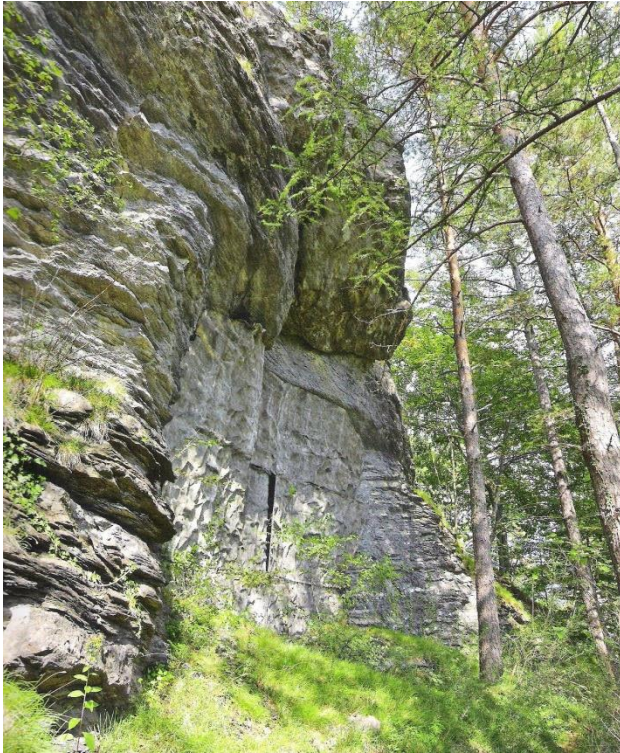

Toegang tot het atoombunkertje, 5 meter onder de grond, en de verblijfsruimte

Camouflage

De schietgaten van de flankerende werken zijn zeer goed gecamoufleerd. De openingen zijn afgedekt met luiken, die in structuur en kleur overeenkomen met de rotswand. In gesloten toestand vallen ze vrijwel niet op. De rotswanden in de bergen lenen zich als vanzelfsprekend voor een uitstekende camouflage, welke geheel in het landschap opgaat. Ook in de Alpenwal, die in de veertiger jaren Italië moest beschermen tegen Duitsland, hebben de ingenieurs (of kunstenaars?) zich uitgeleefd in vaak bizarre, maar wel fraaie constructies.

Waarneempost Gretschin

Alpenwal, Dobbiaco, werk 6.9

Brögstein

De tijd na de oorlog (de Tweede)

De vesting heeft als zodanig dienst gedaan tot 1995. In de zestiger jaren zijn enige aanpassingen gedaan in verband met de Koude Oorlog. Zo zijn atoomfilters aangebracht in het ventilatiesysteem, geschutoren T2 is uitgebreid met een mortierstelling met twee mortieren 81 mm, en er is zelfs een kleine atoombunker ingericht voor de buitenbezetting.

In 1995 werd al het gevaar uit het oosten geweken geacht. De artillerie werd stilgelegd en de stellingen ontruimd. De ultieme geheimhouding was inmiddels al wat afgezwakt; in uitzonderlijke gevallen werd zelfs wel eens een belangstellende bezoeker uit het nabij gelegen dorp Oberschan binnen gelaten. De begane grond is vervolgens ingericht voor de huisvesting van een rekrutenschool van een 250 man. Hiertoe werd het meer dan 50 jaar oude ventilatiesysteem geheel vernieuwd. Kosten circa Fr. 2,5 miljoen.

En dan komt onherroepelijk de zwarte dag, dat de vesting overbodig wordt verklaard. Wanneer geen andere bestemming wordt gevonden, leidt dat in voorkomende gevallen meestal tot volledige ontmanteling, waarbij alleen nog maar kale, holle ruimten overblijven. Gelukkig gaat men in Zwitserland wat zorgvuldiger om met haar cultuur, militair erfgoed en was onder andere de vesting Magletsch een ander lot beschoren.

In 1998 was al bepaald, dat van de vele militaire nalatenschappen de Artillerie-inrichting Magletsch de moeite waard was om bewaard te blijven als monument van die tijd.

Het meest nog in het oog vallende, het 10,5 cm geschut, is gecamoufleerd als eenvoudige boerenschuur; alleen wat vreemd dat er zo'n grote buis uit steekt. Waar zou de Zwitserse boer die in het verleden dan toch wel voor gebruikt hebben? Als ventilatiepijp of schoorsteen?

Een der drie gecamoufleerde 10,5 cm kanonnen in schietstelling. ZDF Info heeft een schitterende documentaire uitgezonden 'Die geheimen bunker der Schweiz und DDR'. Het geeft een beeld van de als chalets gecamoufleerde geschutstellingen. Ook het kanon wordt getoond. Het huisje kan volledig rond draaien. De loop kan neergelaten worden in de voorliggend goot. Camouflagenetten er overheen, en vanuit de lucht lijkt het net een boerenschuur. Het is echter wel heel opvallend, dat er drie exact dezelfde schuren op een strategische positie daar op het bergplateau staan ▼.

Satelliet. De drie 10,5 cm zijn duidelijk zichtbaar.

De grote drijfveer achter het voor het publiek toegankelijk maken van de vesting is ongetwijfeld Hans Eggerberger geweest. Eigenlijk zijn hele leven al was hij gefascineerd door die geheimzinnige, ongenaakbare berg vlak bij zijn woonplaats Oberschan.

Hans Eggerberger (1937, foto blz. 5), de auteur van het boek *‘Das Portret einer Grossfestung’* had als vierjarige jongen aan de hand van zijn vader een bezoekje binnen gebracht. In die tijd, 1941, werd er nog druk aan de vesting gewerkt. Een der waarnemingsposten in het zuidoosten, uitkijkend richting Wartau werd gebruikt als extra, tijdelijke ingang, slechts afgesloten met een eenvoudige houten deur.

[...] ‘de bouwplaatsen waren nog niet allemaal opgeruimd, de laatste hand werd nog aan de militaire buitenwerken gelegd. Aan de oostelijke kant ontdekte m’n vader een ingang met een open houten deur. Hoewel de bouwplaats normaliter streng werd bewaakt, viel hier geen arbeider of militair te zien. Dus liepen we naar binnen. Over een korte betonnen bodem, kwamen we via een trap in een der gangen. Verder gaan was niet mogelijk, want we hoorden in het verder weggelegen gedeelte stemmen, en we liepen dan ook maar snel weer naar buiten... [...] Korte tijd later werd het gehele bovendek van de vesting hermetisch afgesloten met prikkeldraad, en was voor de burgerbevolking niet meer toegankelijk’.

Die gebeurtenis is Hans Eggenberger altijd bijgebleven. En het zou verre gaande gevolgen hebben. Van 1973 tot 1994 was hij burgemeester van de dorpsgemeente Oberschan. De vesting was aangesloten op de waterleiding van de gemeente, en als zodanig had hij contacten met de leidinggevendenden van de vesting. Maar herhaalde verzoeken om de vesting – weer - te mogen bezoeken, werden steeds categorisch afgewezen.

Tot begin der negentiger jaren. In die tijd was het besef gegroeid, dat de noodzaak van vaste artilleriestellingen verleden tijd was.

[...] *‘Ik mocht met een wacht het werk eindelijk bezichtigen. Zelfs de deur naar het munitiemagazijn werd even open gemaakt, een blik in het geheimste deel van de vesting werd mogelijk. In die tijd lagen er nog vele duizenden granaten opgeslagen. Natuurlijk informeerde ik nieuwsgierig naar de plek van mijn geheime bezoekje in 1941. Waar die tijdelijke ingang was geweest, werd de oostelijke waarnemingspost gebouwd. Het was toentertijd een provisorische ingang voor de bouwvakkers aan de oostkant, om sneller en gemakkelijker hun werkplaats te kunnen bereiken. Anders hadden de arbeiders helemaal om de rots heen moeten lopen. Na afronding der bouwwerken, werd ter plekke van die ingang de alleen van binnenuit toegankelijke waarnemingspost oost ingericht’.*

AFOM

In 1999 lukte het Hans Eggenberger om in contact te komen met de juiste personen bij Defensie, middels centraal aanspreekpunt overste Bär. Hij kwam op het goede moment. Defensie was al enige tijd op zoek naar gegadigden voor een museale functie. Bär deed Eggenberger het aanbod om de verdieping in te richten als museum. In allerijl werd een gebruiksovereenkomst opgesteld, zodat op 18 september 1999 de ‘AFOM-Verein’ kon worden opgericht, de ‘Artillerie Fort Verein Magletsch’.

De vereniging kon al gelijk vele leden aantrekken, waaronder ook technici vanuit de voormalige vesting. Defensie stelde een aanloopkrediet van Fr. 200.000 beschikbaar voor de eerste inrichting. Na de goedkeuring van de plannen konden de vrijwilligers in december 1999 al beginnen met de werkzaamheden.

De officiële opening voor het publiek werd bepaald op zaterdag 1 juli 2000.

Vrijwilligerswerk.

Geen sinecure, want er was heel veel werk aan de winkel. Onder andere de inrichting van de vier munitiemagazijnen moest verwijderd worden, 800 ton aan beton. Die magazijnen kregen een nieuwe bestemming als expositieruimten. De Batterij West was in de tachtiger jaren geheel ontruimd. Uit andere vestingen kwam materiaal en bewapening beschikbaar.

Voor de kleinere onderdelen volstond de goederenlift voor transport naar de verdieping. De grotere bewapening moest moeizaam gedemonteerd worden, en in onderdelen via de draaischijf bij de hoofdingang met zelf in elkaar gezette transportwagentjes ter bestemde plekke worden gebracht, en daar weer gemonteerd en ingebouwd worden.

Dikwijls werden op de zaterdag lange dagen gemaakt van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat. Door de week werd de avonden tot in de nacht doorgewerkt. En alles op vrijwillige basis van het inmiddels aangegroeide legioen enthousiaste vrijwilligers. Met het beginkapitaal konden diverse firma’s gefinancierd worden voor de noodzakelijke renovatie van de installaties, elektriciteitsnet, ontvochting, enz. Op zaterdag 1 juli 2000 kon het publiek het ooit zo geheime werk voor de eerste keer bezichtigen.

In de jaren daarna kon de vereniging nog vele verbeteringen uitvoeren, en zelfs nabije bunkers in eigendom verwerven. Dit mede dank zij de bijdragen van diverse sponsoren.

Tot 30 juni 2016, het verschijnen van het boek, hebben talloze vrijwilligers enorm veel uren aan het inrichten en rondleiden besteed. In die periode hebben 65.014 bezoekers de vesting bezocht. De gidsen hebben 3018 rondleidingen gegeven. De totaal door medewerkers en gidsen bestede tijd bedraagt tot genoemde datum maar liefst 88.164 uren.

De site van de AFOM <https://afom.ch> vermeldt, dat de vesting jaarlijks door zo'n 2000 personen wordt bezocht. Het aantal actieve leden van de AFOM bedraagt 33, en daarbij 375 aangesloten leden. Tot heden, 2021, zijn er 93.800 uren aan vrijwilligerswerk besteed, bij een bezoekersaantal sinds 1999 van meer dan 69.000 personen.

Herman van Zanten

Burg Wartau, 1941, links in de rots het flankerende werk Wartau. Tegenwoordig zijn de hellingen weer volledig begroeid. Beeld vanaf Magletsch.

Bronnen

Das Portret einer Grossfestung, ISBN 978-3-907926-78-9.

Foto's, en tekeningen (bewerkt naar Nederlands): archieven van Hans Eggenberger en Hansueli Senn.

Films *'Die geheimen Bunker der Schweiz und der DDR'*. ZDFinfo & *'Hidden Secrets of the Swiss Countryside'* DOKU.

Verdere uitgebreide informatie op internet: <https://afom.ch>

